

Två inspirationskällor för skolhälsovården

Inger Enkvist, redaktör. **Skolan – ett svenskt högriskprojekt.** 126 sidor. Stockholm: Gidlunds förlag; 2003. ISBN 91-7844-643-0.

Inger Enkvist, Ingemar Axelsson, Gudmund Larsson. **Utbildning, utbildning och åter utbildning.** 101 sidor. Stockholm: Gidlunds förlag; 2004. ISBN 91-7844-658-9.

Recensent: Bengt H Johansson, leg läkare, Belastningsskadecentrum i Umeå, samt vid högskolan i Gävle.

II Det torde vara en inte alltför långsökt hypotes att unga personers känslomässiga störningar, initiativlöshet eller hyperaktivitet kan ha förorsakats av störda förhållanden, där skolan intar en central roll. Det torde vara mer vanligt med sådana orsaker till störningar än att tillståndet skall tillskrivas någon diagnos som tyder på felaktig cerebral funktion av organisk natur.

För den läkare som vill bilda sig en uppfattning om de bakomliggande förhållandena i en orolig skola har det utkommit två värdefulla böcker. Gemensam kraft är Inger Enkvist, professor i spanska vid Lunds universitet. Hon har samlat synpunkter från universitetslärare men även från läkare, för att belysa skolans situation, och från representanter för LO och gymnasieskolan, för att visa på möjligheter till förbättringar.

Håglöshet och studieleda

I boken »Skolan – ett svenskt högriskprojekt» redovisas att skolan har problem i hela västvärlden, där en alltför stor andel ungdomar efter avslutad obligatorisk skolgång har bristande kunskapsnivå och studieintresse. Det är oroväckande att många av de förväntansfulla barn som börjar skolan lämnar den med en känsla av håglöshet och studieleda. Sverige intar i detta avseende en relativt dålig plats, då svenska ungdomar vid internationell jämförelse är mycket litet intresserade av fortsatta studier. Om

skolan inte lyckas i sin uppgift att förmedla kunskap, färdighet och goda seder, riskeras förutsättningarna för landets välbefinnande. Det är således en mycket allvarlig angelägenhet som diskuteras.

Personer utanför skolvärlden har inte insikt i vilka ideologiska principer och krafter som styr dess verksamhet. Författarna påpekar att det föreligger en maktkamp mellan dem som företräder synsättet att det är pedagogiken som skall betonas framför förmedlandet av kunskap och dem som förespråkar att den bästa utbildningen ges av dem som besitter gediget kunnande inom sitt område. Författarna hävdar det senare synsättet och visar på brister i barns förmåga att tillgodogöra sig kunskap utan ledning av personer som själva har kunskaper. De pedagogiskt inriktade vill ge långtgående frihet för såväl lärare som elever, men detta medför en verksamhet vars resultat är svårt att mäta och värdera. Systemet kan lätt leda till en skola vars verksamhet sker på måfå.

Ny modell i Storbritannien

Mot bakgrund av de problem som diskuteras i den första boken redovisar författarna de stora omställningar inom skolan som pågår i Storbritannien. Den omställningen initierades 1988 i Education Reform Act, för att råda bot på de mycket stora utbildningsproblemen som Storbritannien har hamnat i. Principen i denna förändring är att skolan skall vara en verksamhet som är mätbar, och därför måste det föreligga en relativt detaljerad fastställd läroplan, så att man genom oberoende skolinspektörer, extern examen och kunskapskontroll kan se hur hög måluppfyllelsen är. Kontrollen redovisas offentligt, och resultaten ligger utlagda på webben. Till modellen hör att skolan har en ledning som är underställd en lokal styrelse, inte sällan med representanter för lokala företag. Driften av skolan kan ske under många olika former. Principen för denna form av skolverksamhet är i överensstämmelse med välskötta företag där ledningen har det totala ledningsansvaret samt kontrollerar resultatet av sin produkt eller tjänst. Det framstår som märkligt att en så enkel princip inte är regel även inom skolans värld.

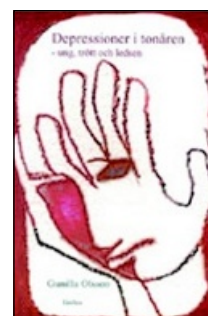
Negativa trenden har vänt

Resultatet av den brittiska verksamheten är mycket uppmuntrande. I ett antal försökskolor har man lyckats vända utvecklingen till att göra barnen studiemotiverade och intresserade av fortsatt utbildning. Vad som är särskilt anmärkningsvärt är att detta har skett även i områden med stora sociala problem samt att intagningen till dessa skolor sker med

rekrytering av elever med både god och mindre god begåvning. Skolan förbättras genom att man ständigt söker förfiningar av verksamheten och öppenhet mot samhället. Då man läser om den brittiska skolans omformning förvånas man över att den är nästan okänd i Sverige. Beskrivningen är så engagerad och uppmuntrande att man nästan känner lust att få delta i densamma.

Intressant för läkare och skolsköterskor

För läkare och sjukvårdspersonal inom skolhälsovården måste läsningen av dessa böcker vara en stor inspirationskälla.

Kunnigt, informativt och välbalanserat om tonårsdepressioner

Gunilla Olsson. **Depressioner i tonåren – ung, trött och ledsen.** 159 sidor. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB 2004. ISBN 91-7205-458-1.

Recensent: Jan Wålinder, professor emeritus, psykiatriska kliniken, Sahlgrenska Universitetssjukhuset, Mölndal.

II Depressionssjukdomar är idag ett av våra stora folkhälsoproblem. WHO-statistik talar sitt tydliga språk. De ligger högt på listan över sjukdomar med höga dödstal, mänskligt lidande och stor effekt på samhällsekonomin. Tyvärr har inte politiker, beslutsfattare och för den delen inte heller kolleger inom specialiteten hittills insett detta. Det har medfört att vi under det senaste decenniet har fått se en successiv nedmontering av den psykiska hälsovården. Tidigare har framför allt från barnpsykiatrisk håll hävdats att de affektiva sjukdomarna (depressioner och manier) debuterar först i 20–30-årsåldern. Detta har visat sig vara felaktigt. De sjukdomar vi här talar om, nämligen recidiverande depressioner och de bipolära tillstån-

den med omväxlande depressiva och maniska sjukdomsepisoder debuterar som regel i tidiga tonår. Det är här vi måste lära oss att känna igen dessa sjukdomstillstånd och snabbt inleda en behandling som förhoppningsvis kan hindra eller lindra en malign utveckling med återkommande sjukdomsperioder alternativt en kronisk utveckling. Vi måste också inse att djupa depressioner i tonåren disponerar för en utveckling till bipolär sjukdom, som erfarenhetsmässigt bjuder på betydande terapeutiska problem. Tidig intervention kan vara livsavgörande. Här har barn- och ungdomspsykiatrien en av sina främsta uppgifter, hittills tyvärr ganska negligerad.

Unikt förmedlande av solid kunskap

Gunilla Olsson, barn- och ungdomspsykiater, disputerade i slutet på 1990-talet på temat ungdomsdepressioner. Hon har kommit att bli nationellt ledande inom klinik och forskning när det gäller affektiva sjukdomar i tidiga ungdomsår och har nu skrivit en bok som på ett ganska unikt sätt förmedlar den solida kunskap vi idag har tillgång till när det gäller dessa sjukdomar. Hon har frigjort sig från det professionella språkbruket, talar tydligt till alla dem som möter tonåringar i depressiv sjukdom eller depressiv kris, berättar hur vi kan identifiera de ungdomar som behöver en kraftfull biologisk behandling och hur alla andra åtgärder kan integreras i ett övergripande hjälpprogram.

För utbildning inom flera ämnesområden

Det är inte ofta en bok av detta slag kan läsas med stor behållning av personer inom så vitt skilda områden som textpsykiatri/psykologi/sociologi/skolhälsovård och omvårdnadsforskning.

Boken förtjänar att uppmärksammas och användas i utbildningssammanhang vilka syftar till att tidigt identifiera tonåringars psykiska ohälsa och därefter sjösätta robusta behandlingsprogram.

Viktig kunskapskälla

Gunilla Olssons bok är välkommen och bör vara en viktig kunskapskälla för seriös barn- och ungdomspsykiatri inom området affektiva sjukdomar och även värdefull för ökade kunskaper inom vuxenpsykiatrisk verksamhet. Det är tyvärr så att många ungdomar som drabbats i tidiga år av icke igenkända affektiva sjukdomar så småningom hamnar långt inne i en olycklig, onödig och destruktiv sjukdomskarriär inom vuxenpsykiatrien. Vi måste hjälpas åt att förhindra en sådan utveckling. Förebyggande åtgärder har högsta prioritet. Därom ger Gunilla Olssons bok klara besked.

Grundläggande samtalsprinciper för optimal behandling

Giacomo d'Elia. **Det kognitiva samtalet i vården**. 217 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 2004. ISBN 91-27-09823-0.

Recensent: Hjördis Perris, docent i medicinsk psykologi, leg psykoterapeut, Stockholm.

I »Det kognitiva samtalet i vården« har författaren tagit sig an uppgiften att på ett strukturerat och pedagogiskt sätt till oss behandlare av olika kategorier inom vården förmedla grundläggande principer gällande samtalets betydelse för att åstadkomma en optimal behandling. Den eventuella behandlare som har uppfattningen att han/hon inte behöver eller har tid för samtal med sin patient får här en möjlighet att omvärdera denna inställning.

Vägledning i patientbemötande

Författaren härleder det kognitiva samtalet till antikens mästare i talekonst, där Sokrates är den mest omtalade och den som av samtiden utsetts till den visaste i det att han har yttrat att han visste att han egentligen ingenting visste och därmed uppvisade en ödmjukhet inför vad som var att betrakta som sanning.

Som en röd tråd genom karaktäristiken av det kognitiva samtalet ligger ett inlyssnande förhållningssätt från behandlarens sida och ett sökande efter en gemensam sanning i samarbete med patienten. Författaren ger oss läsare en god vägledning i såväl basala färdigheter i bemötandet av våra patienter som i en djupare förståelse av dessa till synes enkla och banala åtgärder som kan visa sig fungera när allt provats. Således återoppar han John Bowlbys anknytnings teori och påvisar därmed denna teoris betydelse för förståelse av vad som äger rum i omvårdnadsprocessen, hur samma mekanismer som är aktive-

rade hos det sårbara barnet aktiveras i en situation där man som vuxen känner sig sårbar och utlämnad och hur vi som behandlare kan använda denna kunskap för att optimera våra behandlingsresultat. Författaren ger referenser för möjligheter till fördjupat studium för den som söker djupare kunskaper om teorins innebörd och förståelse av psykopatologiska fenomen rent generellt.

Lyssnande och inkännande betonas

Boken är mycket lättläst genom dess pedagogiska uppläggning med korta innehållsrika kapitel, avslutade med inramade, kärnfulla sammanfattningar i punktform. Varje kapitel tar upp ett relevant tema och olika aspekter på det kognitiva samtalet. Exempel på sådana är vikten av att åstadkomma en samarbetsallians med patienten utan vilken all kommunikation uteblir, samtalets uppbyggnad, som kan ses som bestående av tre olika delar, faran i att inte ha förstått att det i mötet med den andre alltid är två unika föreställningsvärldar som möts och att man måste inse detta för att ett gott möte ska kunna ske. Intresset för den andres föreställningsvärld med dess tanke- och känsloläggning är vad som skapar den goda alliansen eller är grunden till vad man också kallar förmåga till empati. Lyssnande, inkännande ges således stort utrymme i boken och då inte enbart i dess verbala form utan via alla de icke-verbala uttrycksformer som vi använder oss av ofta utan att vi tänker på det. Medvetenheten om allt detta gör att vi som behandlare kan använda oss av det mer genomtänkt och planerat till gagn för våra patienter.

Basala kunskaper i kognitiv teori

Bokens andra hälft består av en pedagogisk genomgång av hur det kognitiva samtalet rent praktiskt kan läggas upp och med exempel på olika förhållningssätt på gott och ont.

Författaren återger även basala kunskaper i kognitiv teori med en terminologi hämtad från den kognitiva terapins grundare Aaron Beck. I slutet av boken besvarar han tänkta frågor, såsom vad som utgör skillnaden mellan olika terapiskolor. Varje kapitel avslutas med referenser som ger möjlighet till fördjupningsstudier för den intresserade.

Välkommet bidrag för utbildning

Mitt slutomdöme om boken »Det kognitiva samtalet i vården« blir att vi här fått dels ett välkommet redskap att använda i vårdutbildningar av olika slag, dels en lärobok för oss som verkat länge inom vården och som tror oss veta att vi redan vet – detta skrivet utan minsta darr på manschetten! •